

яття. www.findirector.ru

5. Бень Т.Г., Довбань С.Б. Интегральна оцінка фінансового стану підприємства. // Фінанси України. – 2002. - № 6. - с .53-61.

6. Пахомов А.В. Некоторые методы оценки финансово-экономического состояния предприятия. // Экономика и математические методы. –2002 - том 38,

№1. – с.57-65.

7. Бородин К.В., Преображенский Б.Г. Анализ инструментария финансовой диагностики.// Финансы. – 2004. – №3. – с. 65-66.

Статья поступила в редакцию 24.09.2004

**Ю.В. МАСЛЕНКО, доцент,
Є.Б. ІВАЩЕНКО,
Донецький національний технічний університет**

ПРИБУТОК ЯК ДЖЕРЕЛО СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

В успішному розвитку економіки України як незалежної держави велику роль грає промисловість. В умовах становлення ринкової економіки проблема стійкого розвитку підприємств є актуальною і потребує приділення окремої уваги.

Стійкий розвиток підприємства, тобто збалансований і безперервний, забезпечує його безпеку, що досягається за допомогою ефективного використання усіх видів ресурсів. Таким чином, фінансова складова (що характеризується такими чинниками, як ринкова та фінансова стійкість, ліквідність активів, ділова активність, прибуток і рентабельність) є найбільш важливою при оцінці рівня економічної безпеки підприємства.

Ринкова стійкість підприємства характеризує його незалежність від зовнішніх джерел фінансування. Вона залежить від того, наскільки оптимальне співвідношення власного і позикового капіталу. Отже, показники ринкової стійкості відбивають співвідношення між різними складовими джерел засобів підприємства. З огляду на те, що між різними позиціями джерел засобів підприємства і напрямками їхніх вкладень існує тісний взаємозв'язок, можна визначити, що показники фінансової стійкості підприємства – це показники, що відбивають ступінь забезпеченості різних складових майна підприємства відповідними джерелами фінансування (покриття).

З вищесказаного виникає потреба ретельно розглянути таке поняття, як фінансовий капітал підприємства, а саме процес управління ним та джерела його формування.

Особливості управління формування фінансового капіталу підприємств були розглянуті досить невеликою групою авторів, серед яких Бланк І.А., Марченко О.А., Воробйов Ю.М.

Узагальнюючи зроблені вищезазначеними авторами висновки, економічна сутність капіталу в найбільш узагальненому виді може бути сформульована в такий спосіб: капітал являє собою накопичений шляхом заощаджень запас економічних благ у формі коштів і реальних капітальних товарів, що притягуються його власниками до економічного процесу як інвестиційний ресурс і фактор виробництва з метою одержання доходу, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і зв'язано з факторами часу, ризику і ліквідності [1].

Управління формуванням капіталу являє собою систему принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень, зв'язаних із встановленням оптимальних параметрів його обсягів і структури, а також з його залученням з різних джерел і в різноманітних формах для здійс-

нення господарської діяльності підприємства.

В умовах ринкової економіки для підприємств усіх форм власності й організаційно-правового статусу основними джерелами формування фінансового капіталу можуть бути як власні, так і позикові.

Однак вищезазначені автори, перерахувавши основні переваги та недоліки власних та позикових коштів, так і не визначили їхній конкретний розмір, так звану оптимальну структуру капіталу з позицій забезпечення достатнього рівня ринкової та фінансової стійкості підприємства.

Авторами було зазначено, що серед джерел утворення власного фінансового капіталу самими істотними є прибуток і амортизаційні відрахування. Саме цим відзначеним джерелам в основному віддають перевагу більшість підприємств і саме вони забезпечують формування власного фінансового капіталу в масштабах економічної системи держави [2]. Як наслідок - ефективне формування капіталу в розрізі окремих його видів є найважливішою умовою забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Отже, розглянуті особливості формування фінансового капіталу підприємств вимагають приділити значну увагу системі управління прибутком підприємства.

В умовах ринкової економіки прибуток відіграє важливу роль, будучи головною метою підприємницької діяльності, створюючи базу економічного розвитку держави в цілому, будучи критерієм ефективності конкретної виробничої діяльності, основним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів підприємства, що забезпечують його розвиток. Прибуток є головним джерелом зростання ринкової вартості підприємства, найважливішим джерелом задоволення соціальних потреб суспільства, а також основним захисним механізмом, що охороняє підприємство від загрози банкрутства [3].

Авторами, що вивчали грошову теорію взагалі та зокрема проблему формування прибутку, були: серед зарубіжних дослідників - Хендріксен Е.С., Харріс Л., серед вітчизняних дослідників - С. Бога-

чов, Є.І.Котляров, Ямборко Г., Поліщук Н., Алексєєв І.В.

Але, на нашу думку, проведені дослідження вищезазначених авторів не виявили найголовнішого, а саме того, яким саме повинен бути розмір прибутку, щоб забезпечував стійкий розвиток підприємства.

Отже, головна мета роботи – визначення методики планування стійкого розвитку підприємства на основі розрахунку мінімального прибутку до оподаткування.

Прибуток – складовий елемент ринкових відносин, що займає значне місце в створенні ринку засобів виробництва, предметів масового споживання, цінних паперів. Він покликаний зіграти важливу роль у ліквідації бюджетного дефіциту, стабілізації господарства, подоланні кризових явищ. Підприємство повинне мати чітку структуру витрат за усіма видами діяльності і строго регулювати ними, постійно зіставляючи з джерелом утворення прибутку. Для цього необхідний глибокий і всебічний аналіз прибутку.

Комплексна оцінка результативності господарської діяльності являє собою її характеристику, отриману в результаті комплексного дослідження, тобто одночасного і погодженого вивчення сукупності показників, що відбивають усі (або багато які) аспекти господарських процесів, і утримуючу узагальнені висновки в результаті діяльності виробничого об'єкта на основі виявлення якісних і кількісних відмінностей від бази порівняння.

На розмір прибутку впливають дві групи факторів: зовнішні та внутрішні.

До групи зовнішніх відносяться фактори, не пов'язані з результатами діяльності підприємства. Серед них є такі, які двояко впливають на прибуток, а є такі, які можуть або збільшувати або зменшувати величину прибутку. Так факторами, що двояко впливають на прибуток, є:

- рівень розвитку економіки країни в цілому, міри регулювання діяльності підприємств із боку держави,

- природні (кліматичні) фактори, транспортні й інші умови, що викликають додаткові витрати в одних підприємств і

зумовлюючий додатковий прибуток в інших;

- зміна не передбачених планом підприємства цін на сировину, продукцію, матеріали, паливо, енергоносії; норм амортизаційних відрахувань; ставок орендної плати; мінімальної заробітної плати і нарахувань на неї; ставок податків і інших зборів, що виплачуються підприємствами.

Серед факторів, які можуть лише зменшити величину прибутку, може бути, наприклад, порушення постачальниками, фінансовими, банківськими й іншими органами державної дисципліни за господарськими питаннями, що торкаються інтересів підприємства.

Друга група поєднує фактори, безпосередньо пов'язані з результатами діяльності підприємства, з підприємницькою активністю суб'єкта, а також обумовлені порушенням підприємством державної дисципліни.

Факторами, безпосередньо пов'язаними з результатами діяльності підприємства, є: обсяг реалізованої продукції, її собівартість, оптові ціни. Причому всі вони теж перебувають під впливом цілої групи первинних факторів.

До другорядних внутрішніх факторів, пов'язаних з порушеннями державної дисципліни, відносяться:

- порушення податкового законодавства і діючого порядку встановлення і застосування цін і торговельних надбавок;

- економія, отримана в результаті недовиконання необхідних заходів щодо охорони праці, поліпшенню умов праці і техніки безпеки, плану поточного ремонту основних фондів, недовикористання засобів по підготовці і підвищенню кваліфікації кадрів тощо;

- економія, отримана в результаті погіршення культури обслуговування, скорочення послуг, що робляться покупцеві тощо;

- недотримання методів списання безнадійних боргів, прийнятої методики оцінки товарно-матеріальних цінностей, нарахування зносу основних фондів і нематеріальних активів.

Основні внутрішні фактори, безпо-

середньо пов'язані з результатами діяльності підприємства, відображені на рисунку 1.

У сучасних умовах господарювання економічний аналіз стає могутнім зрядом підвищення ефективності виробництва на окремих підприємствах і в цілому по народному господарству. Оскільки основну частину прибутку підприємства одержують від реалізації продукції, то саме цей прибуток повинний бути об'єктом більш детального аналізу.

В умовах ринкової економіки має сенс аналіз первинних факторів, що характеризують різні аспекти господарської діяльності. Проведемо цей аналіз за допомогою метода суми місць, який передбачає попереднє ранжирування показників, а потім визначається коефіцієнт відносної прибутковості.

По-перше, для цього була залучена група експертів з семи осіб (фахівців економічних служб підприємств різних форм власності та спрямованості), яким було запропоновано заповнити анкету, в якій пропонувалося серед запропонованих груп факторів обрати одну, елементи якої характеризують різні аспекти господарської діяльності, і у цілому впливають на прибуток підприємства. Такими факторами, згідно відповідям п'ятьох експертів, стали: собівартість реалізованої продукції (S_p), продуктивність праці (Π_r), фондвіддача (Φ_v) та коефіцієнт оборотності оборотних коштів (K_o).

По-друге, експертам було запропоновано надати кожному показнику свою вагу за умов, що сума ваг показників повинна дорівнювати одиниці. Середня вага за кожним показником (S_i) визначалася за формулою:

$$S_i = \frac{\sum W_{ik}}{m}, \quad (1)$$

де i - номер показника, що аналізується ($i = 1..n, n = 4$);

k - номер експерта;

W_{ik} - вага i -го показника, що була надана k -тим експертом;

m - кількість експертів.

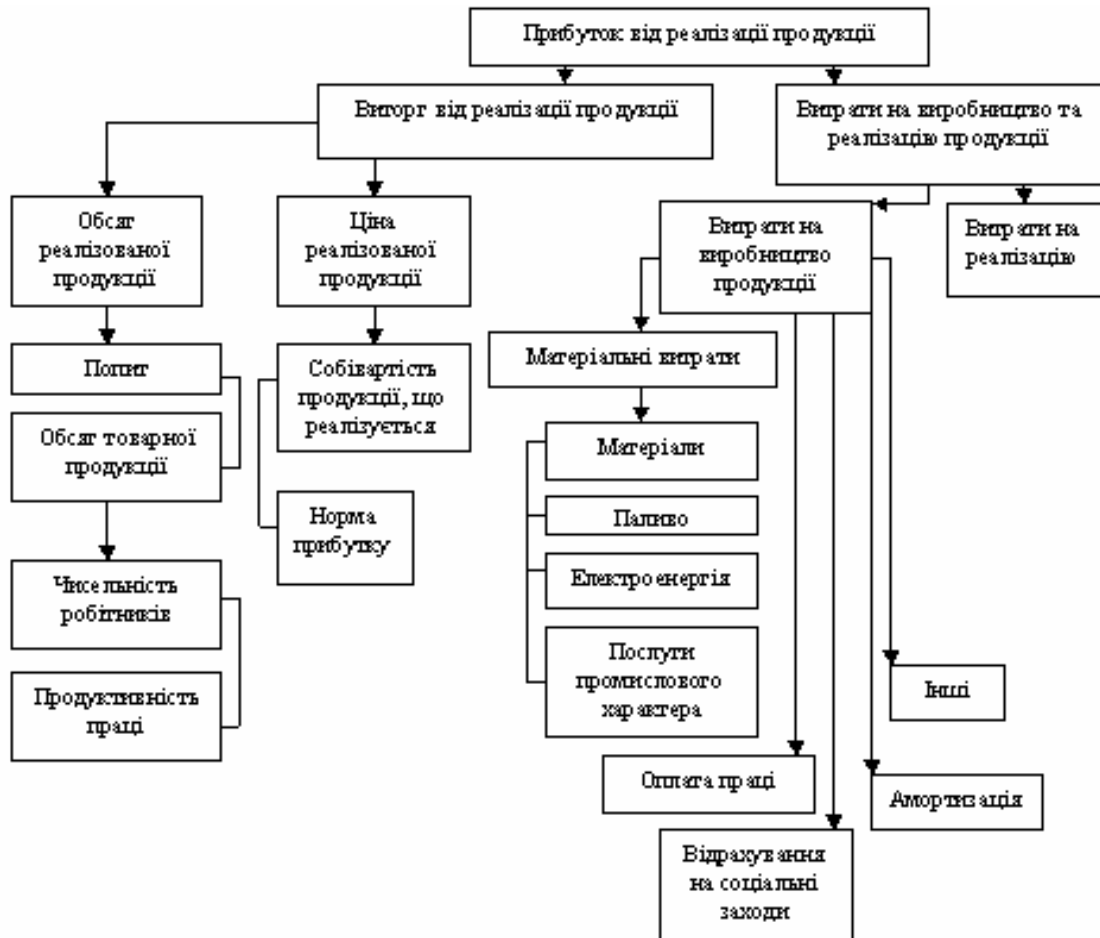

Рис.1. Основні складові прибутку від реалізації

Результати експертної оцінки ранжирування показників надано в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати ранжирування показників

Показники	Одиниці виміру	Експерти					Середня вага S_i
		E1	E2	E3	E4	E5	
Φ_v	грн.виторгу/грн ОФ	0,2	0,2	0,1	0,25	0,2	0,19
Π_r	т/міс	0,3	0,3	0,4	0,25	0,2	0,29
K_o	об/рік	0,1	0,2	0,2	0,25	0,2	0,19
S_p	тис.грн	0,4	0,3	0,3	0,25	0,4	0,33

Отже, експерти визначили, що найвагомим показником є собівартість реалізованої продукції, менш вагомим - продуктивність праці, однаковими за вагою – фондвідача та коефіцієнт оборотності оборотних коштів.

Наступним етапом був розрахунок відповідності значень показників до кращого (a_{ij}) за формулою:

$$a_{ij} = \frac{X_{ij}^{\text{факт}}}{X_{ij}^{\text{кращий}}}, \quad (2)$$

де j – варіант значення показника;
 $X_{ij}^{\text{факт}}$, $X_{ij}^{\text{кращий}}$ – відповідно фактичне та найкраще з порівнюваних значень i -го показника за j -тим варіантом.

Слід зауважити, що діапазон значень a_{ij} дорівнює від 0 до 1 включно, тому у випадку, коли значення показника є кращим

при меншій його величині, розрахунок відношення a_{ij} буде здійснюватися за зворотною формулою:

$$a_{ij} = \frac{X_{ij}^{кращий}}{X_{ij}^{факт}} \quad (3)$$

Як приклад, в якості першого варіан-

ту значень були взяті планові показники орендного підприємства “Шахта ім. О.Ф.Засядька”. Задля одержання другого варіанту показників, були запропоновані певні заходи щодо зростання ефективності виробництва (табл.2).

Таблиця 2

Запропоновані заходи щодо зростання ефективності виробництва

Найменування заходу	Місце впровадження	Результат, що очікується
1. Поліпшення використання основних фондів та оборотних коштів	По шахті в цілому	Ріст видобутку на 5%
2. Удосконалення системи планово-попереджальних ремонтів	Ремонтні майстерні	Ріст видобутку на 10%
3. Використання широкого спектра фінансових пільг та нефінансового стимулювання	По шахті в цілому	Ріст видобутку на 1,47%
4. Впровадження технічно обґрунтованих норм витрат матеріалів, електроенергії, палива тощо	Відділ нормування	Зниження матеріальних витрат

Впровадження цих заходів призвело до певних змін показників роботи підприємства. Отже, вихідним матеріалом для

визначення значень показників до кращого є таблиця 3, а результатом відповідності – таблиця 4.

Таблиця 3

Визначення кращого варіанта показників

Показники	Одиниці виміру	Варіанти значень показників		
		План шахти	План після розробки заходів	Кращий показник
Φ_v	грн.виторгу/ грн ОФ	1,01	1,17	1,17
Π_r	т/міс	143,5	147,1	147,1
K_o	об/рік	2,1	2,45	2,45
S_p	тис.грн	592539	602380	592539

Таблиця 4

Визначення відповідності значень до кращого показника

Показники	Відповідність значень до кращого показника	
	План шахти	План після розробки заходів
Φ_v	0,86	1,00
Π_r	0,98	1,00
K_o	0,86	1,00
S_p	1,00	0,98

Тепер, маючи всі необхідні дані, був розрахований коефіцієнт відносної прибутковості $KП_j$ за формулою:

$$KП_j = \sum_{i=1}^n a_{ij} * S_i \rightarrow \max \quad (4)$$

Розрахований коефіцієнт відносної

прибутковості за планом після розробки вищеперелічених заходів (0,99) більший за коефіцієнт відносної прибутковості за планом шахти (0,94), що підтверджує доцільність впровадження розроблених заходів щодо підвищення стійкого розвитку підприємства.

Однак у даного метода є певний недолік, а саме те, що коефіцієнт відносної прибутковості розраховується тільки у порівнянні до конкретної бази (плану, попереднього періоду тощо). Тому стає необхідним розробка критерію, який би відображав окрему величину прибутку, необхідного для збереження підприємства, продовження його функціонування, запобігання краху. Показник мінімального прибутку до оподаткування може бути саме таким критерієм. Саме в цьому полягає новизна роботи.

Мінімальним прибутком підприємства вважається такий прибуток (Π_{\min}), який після сплати податків забезпечує підприємству мінімальний рівень рентабельності на вкладений капітал, що дорівнює середньому відсотку ставки банків за депозитами, що склався за певний період. За кордоном на практиці часто прибуток визначають не відносно активів (капіталу), а відносно витрат. У багатьох випадках легше встановити прибуток як визначений відсоток до собівартості, і в результаті ціна забезпечить необхідну віддачу на задіяні активи. Найчастіше застосовується рентабельність на рівні 10-15 %.

Формула розрахунку мінімального прибутку має вигляд:

$$\Pi_{\min} = \frac{K * MPP}{100 - Cn}, \quad (5)$$

де K - величина вкладеного капіталу, тис.грн;

MPP - мінімальний рівень рентабельності, %;

Cn - ставка податку на прибуток відповідно до діючого законодавства, %.

Необхідним елементом цього розрахунку є порівняння отриманої величини мінімального прибутку з прибутком підприємства. Умовою стійкого розвитку під-

приємства є рівність або перевищення розрахованої величини над існуючою.

Слід зазначити, що запропонована формула розрахунку мінімального прибутку універсальна для підприємств усіх форм власності і спрямованості, а її користувачами можуть бути бухгалтерія та плановий відділ підприємства.

Ключовим моментом проведеного аналізу є виявлення взаємозалежного і взаємозначального ланцюжка економічних категорій: прибуток - фінансовий капітал - ринкова та фінансова стійкість підприємства - економічна безпека підприємства.

Отже, першочерговим джерелом стійкого розвитку підприємства в умовах ринку й основним критерієм забезпечення його економічної безпеки є прибуток. Тому планування мінімального прибутку підприємства повинне бути основною задачею, рішення якої стане головним аспектом стабільної виробничо-господарської діяльності підприємства.

На сьогоднішній день дослідження цього питання не припинено. Продовжується поглиблення аналізу проблеми планування стійкого розвитку підприємства з метою визначення можливого періоду використання запропонованої формули планування мінімального прибутку підприємства.

Література

1. Бланк И.А. Управление формированием капитала. – К: Ника-Центр, 2000. – 512 с.
2. Воробьев Ю.М. Особенности формирования финансового капитала предприятия // Финансы Украины. – 2001. – N2. – С.77-85.
3. Алексеев И.В., Мороз А.С., Романов С.М., Хома И.Б. Финансовый анализ: техника расчетов та моделирования экономических ситуаций. – Львів: Бескид Біт, 2003. – 152 с.

Статья поступила в редакцию 09.09.2004